

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Bedömningsverktyg avseende arbetsplatsförlagd utbildning (APU) inom handels- och administrationsprogrammet

Helén Barrdahl
Cajsa Svalstedt

LAU690

Handledare: Katarina Andræ Sörensson

Examinator: Mats Oscarson

Rapportnummer: HT10-2611-319

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel:	Bedömningsverktyg avseende arbetsplatsförlag utbildning (APU) inom handels- och administrationsprogrammet
Författare:	Helén Barrdahl Cajsa Svalstedt
Termin och år:	Ht 2010
Kursansvarig institution:	Sociologiska institutionen
Handledare:	Katarina Andræ Sörensson
Examinator:	Mats Oscarson
Rapportnummer:	HT10-2611-319
Nyckelord:	Handels- och administrationsprogrammet, bedömning, bedömningsverktyg, arbetsplatsförlagd utbildning, APU

Bakgrund:	När vi genomförde vår verksamhetsförlagda utbildning under korta lärarprogrammet noterade vi att det kan finnas problem med bedömning av elevers arbetsplatsförlagda utbildning. Vi ville därför studera hur bedömningen görs och vilka bedömningsverktyg lärarna använder sig av.
Syfte:	Vårt syfte är att undersöka vilka bedömningsverktyg som används med avseende på skolverkets kursmål för kursen Handel specialisering inom handels- och administrationsprogrammet. För att se hur det förhåller sig har vi tittat på vilka verktyg som används för att bedöma elevers arbetsplatsförlagda utbildning och hur dessa verktyg är utformade i förhållande till kursmålen.
Metod:	Vi har genomfört strukturerade samtalsintervjuer med fyra handelslärare på fyra kommunala gymnasieskolor i Västra Götaland som har handels- och administrationsprogrammet.
Resultat:	Vår undersökning har visat att de bedömningsverktyg som skolorna använder är delvis relaterade till skolverkets kursmål för kursen Handel specialisering. Det vi konstaterat är för att täcka alla kursmålen behövs det mer än ett bedömningsverktyg. Vi har också sett att vissa kursmål är lättare att bedöma eftersom de är relaterade till praktiska arbetsuppgifter. Vidare har vi sett att lärarna använder sig av det som vi kallat för informella bedömningsverktyg. Med det avser vi att lärarna använder sig av den egna yrkeserfarenheten, lärarerfarenhet samt personliga värderingar. Skolornas bedömningar handlar mer om sociala förmågor än om praktiska kunskaper.

Förord

Vi vill först tacka de lärare ute på våra undersökta skolor som tog sig tid att på ett trevligt och tillmötesgående sätt besvara våra frågor. Utan Er hade denna uppsats inte varit möjlig att genomföra.

Ett stort tack till vår handledare Katarina Andræ Sörensson som väglett oss med sakliga och goda råd i vårt arbete. Vi uppskattar att hon ägnat tid åt denna uppsats under juluppehåll och helger för att vi skulle hinna klart i tid.

Avslutningsvis vill vi tacka våra familjer för att de haft tålamod och förståelse för att vi har arbetat under i princip varje dag under hela december. Vi lovar att julstöket ska bli bättre nästa år!

Tack allihop!

2010-12-31

Helén och Cajsa

Innehållsförteckning

Abstract	2
Förord	3
1 Bakgrund till undersökningen	6
2 Problemformulering	7
2.1 Syfte	7
Preciserat syfte med några teoretiska frågor	7
3 Litteraturgenomgång	8
3.1 Bedömningar	8
3.2 Bedömningsverktyg	9
4 Metod	11
4.1 Val av metod	11
4.2 Urval	12
4.3 Genomförande	12
4.4 Studiens tillförlitlighet	13
4.4.1 Reliabilitet och validitet	13
4.4.2 Generaliserbarhet	13
4.5 Etiska principer	14
5 Resultatredovisning	14
5.1 Resultatavsnittets disposition	14
5.2 Sammanställning av de bedömningsverktyg som används för att bedöma APU	15
Bedömningsverktyg skola A:	15
Bedömningsverktyg skola B	16
Bedömningsverktyg skola C	18
Bedömningsverktyg skola D	19
5.3 Sammanställning av hur bedömningsverktygen är utformade i förhållande till skolverkets kursmål	21
Resultat skola A	22
Resultat skola B	24
Resultat skola C	26
Resultat skola D	28
6 Resultatdiskussion	29
7 Slutdiskussion	31
7.1 Förslag till fortsatt forskning	33
Referenser	34
Bilaga A Intervjufrågor	36
Bilaga B Kort presentation av intervjupersoner	37
Bilaga C Bedömningsmall lärare	38
Bilaga D Omdömesmall handledare	39
Bilaga E Omdömesmall 1	40

Bilaga F Omdömesmall 2	41
Bilaga G Bedömningsmall 1	43
Bilaga H Bedömningsmall 2	44

1 Bakgrund till undersökningen

När vi började fundera på vad vår uppsats skulle handla om var vi båda intresserade av hur en kurs bedöms som inte bedrivs inne på skolan. Vår första tanke var att det borde finnas någon form av kvalitetssäkring så att alla elever bedöms på ett liknande sätt. Vi som skriver är två blivande handelslärare och vi gjorde vår verksamhetsförlagda utbildning (VFU) på handels- och administrationsprogrammet och det var där som vi började diskutera detta ämne. Vi förstod att det borde finnas någon form av ”mall” som används så att alla elever bedöms på ett likartat sätt. Vi ville veta hur dessa ”mallar” eller som vi valt att kalla det, bedömningsverktyg såg ut? Först hade vi storslagna planer på att göra en beskrivning av vilka bedömningsverktyg skolor använder och för att sedan komma fram till vilket bedömningsverktyg som var det bästa, helt enkelt en form av best practice. Eftersom tiden var knapp så nöjde vi oss med att beskriva några av de bedömningsverktyg vi träffat på och se hur de förhöll sig till skolverkets kursmål för kursen Handel specialisering.

Handels- och administrationsprogrammet är ett nationellt treårigt program på gymnasienivå. Försättningsvis kommer vi att enbart kalla det för handelsprogrammet. Det har två nationella inriktningar. Dessa är handel och service samt turism och resor. Programmet ger grundläggande kunskaper för yrkesverksamhet inom handel och turism och det ger även möjlighet till studier på universitet eller högskolor. På programmet läser man både teoretiska ämnen såsom matematik, svenska och samhällskunskap och praktiska ämnen som näthandel, praktisk marknadsföring och inköp. Utbildningen räknas till yrkesprogrammen men är, enligt vårt sätt att se på det, inget renodlat yrkesprogram. Eftersom utbildningen har en sådan bred bas är det svårt att peka på vad det kommande yrket ska bli och eleven utbildas inte till ett specifikt yrke utan kommer att arbeta med något inom handel eller turism. Det är därför vi anser att även om handelsprogrammet räknas till yrkesprogram leder utbildningen inte till ett specifikt yrke och därmed ingen specifik yrkeskompetens. På Skolverkets hemsida (Skolverket, 2000) om handelsprogrammet kan man läsa att eleverna får lära sig hur en vara eller tjänst går hela vägen från producent till konsument. De får även kunskap om hur kunder bemöts, hur man skyltar och prissätter varor, sälj teknik och hur kassaarbete utförs. Eleverna får också studera vilka regler som gäller när varor köps och säljs. Kärnan i handelsprogrammet är service, entreprenörskap samt företagsamhet.

En av kurserna på handelsprogrammet heter Handel specialisering, HNDL1204. Den är på 200 poäng. Denna kurs skall ge ”fördjupad kunskap om och erfarenhet av serviceinriktade arbetsuppgifter inom handelsföretag. Kursen skall också ge fördjupad bransch- och produktkunskap inom valt område” (Skolverket, 2000). Denna kurs genomförs oftast som arbetsplatsförlagd utbildning, även kallad APU. I Gymnasieförordningen (1992) definieras APU som kursplanestyrd utbildning på ett program som genomförs på en arbetsplats utanför skolan. APU ska uppgå till minst 15 veckor och ingår som ett obligatoriskt inslag på alla yrkesprogram. Kursplanen för denna kurs säger inget om när eller hur den ska planeras eller bedömas utan varje skola får lösa det på sitt sätt. På Skolverkets hemsida kan man också läsa att beroende på var i utbildningen som APU förläggs kan elevernas kunskapskvaliteter variera. Man menar att med största sannolikhet presterar de elever bättre som har sin APU sent i utbildningen och kan på så sätt nå de högre betygsstegen. Elevens APU är en viktig del i utbildningen och bedömningen av eleven kan avgöra om denne får jobb framöver. Det finns många exempel på elever som presterar sämre i skolan men på en arbetsplats får högre betyg. Det behöver således inte vara något samband mellan prestationer i skolan och på arbetsplatsen (Skolverket, 2008). För många elever utgör APU den mest uppskattade delen av deras

gymnasieutbildning (Skolverket 2002). De flesta program har svårt att helt eller delvis förlägga en kurs som APU. Det framkommer även att det kan vara svårt med elevens schema kontra arbetslivets produktionscykel samt att skolan i regel har för få möjligheter att styra och följa upp exakt vad eleven lär sig ute på APU.

Under vår VFU på handelsprogrammet noterade vi att kursen Handel specialisering var svårare än andra att bedöma eftersom den till största delen bedrivs på någon praktikplats belägen på en arbetsplats utanför skolan. Denna APU-plats kan vara en klädbutik, en bygghandel, en administrativ tjänst på hotell eller reception eller något liknande. Det innebär att alla arbetsmoment inte kan utföras på alla praktikplatser vilket kan utgöra ett problem vid bedömningen. Handledaren på respektive arbetsplats har den största kontakten med eleven och ser den yrkeskunskapsmässiga progressionen växa fram. När denna APU sedermera ska bedömas och betygsättas är det skolans lärare som gör detta. Av Gymnasieförordningen (Regeringskansliet, 1992) framgår att betyg skall sättas på varje avslutad kurs och att det är lärarens uppgift att sätta betyget. Vidare står det att skolan skall ge de instrument som behövs för att handledarna skall kunna ge en rättvisande bedömning av de arbetsmoment som utförts. För att kunna göra denna bedömning borde det finnas någon form av bedömningsverktyg som säkerställer att kursmålen uppfylls. Det borde också finnas ett verktyg där eleverna och handelslärarna kan se den yrkesmässiga förmågan växa fram och som är enkelt för handledarna att använda då de ska ge omdömen om eleven. Detta upplevde vi som ett viktigt problemområde då det handlar om att säkerställa att kursmålen uppnås. Det handlar dels om att mäta det som avses samt att det görs på ett effektivt och rationellt sätt.

Vi ansluter oss till Carlsson (2007) uppfattning om att det föreligger ett generellt behov av att kunna peka på vilken kompetens som krävs för olika yrken i olika miljöer och av att det finns ett behov av att kunna bedöma hur en persons kunnande svarar upp mot denna kompetens.

Vi tyckte det var intressant att se hur olika skolor arbetar med de här frågeställningarna och om detta upplevs som ett problem på skolorna. Finns det några bra fungerade verktyg idag som används när det gäller bedömning av APU? Överensstämmer de med kursmålen? Hur ser de ut? Med de här funderingarna i ryggen började vi leta i böcker, kurslitteratur samt på nätet. På så sätt fick vi fram vårt syfte och de frågeställningar som uppsatsen ska handla om.

2 Problemformulering

2.1 Syfte

Syftet är att undersöka om det finns användbara bedömningsverktyg med avseende på skolverkets kursmål för kursen Handel specialisering inom handels- och administrationsprogrammet. Handels- och administrationsprogrammet är ett yrkesinriktat nationellt program på gymnasienivå där kursen Handel specialisering utgörs av den arbetsplatsförlagda utbildningen, APU. Med bedömningsverktyg avses i det här fallet alla de hjälpmedel som används för att göra bedömningar i kursen Handel specialisering.

Preciserat syfte med några teoretiska frågor

Vilka verktyg används för att bedöma elevers APU?

Hur är verktygen utformade?

Hur omfattar verktygen kursmålen?

3 Litteraturgenomgång

Då vår uppsats behandlar bedömningsverktyg med avseende på skolverkets kursmål för Handels specialisering inom handelsprogrammet har vi valt att först redogöra för vad begreppet bedömning innebär för att sedan teoretisera vad som menas med bedömningsverktyg och några exempel på olika typer som finns samt vilken roll bedömningsverktygen spelar. Detta avsnitt behandlar bedömningar och bedömningsverktyg med avseende på yrkesutbildningar.

3.1 Bedömningar

Vid bedömning skiljer man på generella och specifika kunskaper. De generella kunskaperna är enligt Carlsson m.fl. (2007) sådana kunskaper som kallas för nyckelkompetenser och som man behöver för att klara sig oavsett var man råkar hamna. Dessa nyckelkunskaper utgörs enligt Carlsson av att läsa, räkna, självständighet, problemlösningsförmåga, samarbetsförmåga, kommunikation, kunskaper i informations- och kommunikationsteknik. De specifika utgörs av sådana kunskaper som behövs för att exempelvis utföra ett specifikt yrke. Carlsson m.fl. (2007) menar att gymnasieskolans utmaning är att hitta undervisningsformer där eleven genom att arbeta med den yrkesspecifika kompetensen samtidigt lär sig den generella kunskapen. De menar att det gäller för skolan att hitta bedömningsformer som kan tillvarata både teoretisk och praktisk kompetens.

Det finns olika syften med varför en bedömning görs. Dels finns det generella syften och dels finns det specifika syften. Avseende generella syften med bedömningar har Hansson (2009) beskrivit att dessa ska ge information om vad eleven lärt sig och kunna fungera som underlag när eleven ska söka utbildningar och anställningar. Dessutom menar Hansson att bedömningar kan ge en vägledning om den pedagogiska processen. Dessutom menar Lindström & Lindberg (2005) att om bedömning används på rätt sätt kan det vara en inspirationskälla för lärandet och för hur eleven lär sig, men kan också ha en positiv påverkan på elevens självförtroende avseende sin egen förmåga. Vidare anser de också att bedömningen ska kunna påvisa vilka kunskapskvaliteter eleven uppnår. Lindström & Lindberg (2005) anger att dagens läroplaner, bedömningens inriktning och de betygskriterier som finns i olika ämnen stödjer detta sätt att se på bedömning.

Avseende yrkesutbildningar menar Carlsson m.fl. (2007) att syftet med bedömningar oftast är att stämma av att de studerande faktiskt når upp till de krav som erfordras för att få utöva det avsedda yrket. Vid bedömning av yrkesrelaterade utbildningar ska man ta hänsyn till både teoretiskt och praktiskt kunnande. Lindström & Lindberg (2005) beskriver det som att en yrkeselev måste behärska och förstå för yrket väsentliga fakta samtidigt som eleven behöver förstå vad som ska göras med kunskapen och i vilka situationer och sammanhang som kunskapen kan tillämpas.

Vilken kunskap och kunnande som yrkeseleven ska bli bedömd utefter framgår av de kursmål och kurskriterier som Skolverket fastställt. Carlsson m.fl. (2007) anger att målen visar på vilka kunskapskvaliteter som ska utvecklas och kriterierna definierar hur dessa kunskapskvaliteter ska graderas. Dessa mål och kriterier är enligt Lindström & Lindberg (2005) basen för vilka kunskaper och nivåer som elevens ska uppnå för att kunna bli betygsatt på respektive mål.

Beroende på vilket syfte bedömningen har blir utgångspunkten för vad som ska bedömas olika. Om syftet är att bedöma om en person passar för ett visst yrke menar Carlsson m.fl.

(2007) att det som väljs ut för bedömning och hur bedömningen genomförs har betydelse. Författarna menar att det som bedöms ska vara relevant för yrket och att bedömningen görs i så realistiska miljöer som möjligt där förutsättningarna är rättvisa och tillförlitliga. Om bedömningens syfte istället är att fungera som ett diskussionsunderlag för att påvisa hur en person utvecklat sitt kunnande kan det bedömda innehållet enligt Carlsson m.fl. (2007) spänna över andra kunskapsområden.

Utgångspunkterna för bedömningar kan vara olika. Lindström & Lindberg (2005) talar dels om den holistiska bedömningen som har sin grund i bedömarens enhetliga intryck och dels den analytiska bedömningen som innebär att olika delar så som förståelse, planering, genomförande, resultat och reflektion bedöms i problemlösningsarbetet. Vid den holistiska bedömningen menar författarna att det inte används några skrivna kriterier utan bedömarens använder sig av utsagda kriterier och att erfarenheter från tidigare bedömningar är basen, vilket innebär att läraren behöver ha erfarenhet och goda ämneskunskaper. För elevernas del kan det innebära svårigheter att se vad som är det centrala för bedömningen. Carlsson m.fl. (2007) anser att de yrkeslärare som undervisar inom skolan ofta har en lång erfarenhet inom sitt yrkesområde vilket kan påverka vad de anser vara värt att bedöma. När det gäller kunskapsbedömning menar Lindström & Lindberg (2005) att bedömningarna inte får baseras på lärarnas egna uppfattningar, tyckande, tankar och idéer utan utgångspunkten måste vara de mål som bestämts nationellt. Även Carlsson m.fl. (2007) framhåller att det inte får vara bedömarens egna erfarenheter, egna intuition eller subjektiva tyckande som ligger till grund för bedömningen eftersom det kan ge variationer i det som ska bedömas. De anser det kan bli stora variationer mellan olika bedömningar om inte bedömningen baseras på fastställda kriterier eller kännetecken. För att bedömningen ska bli rättvis anser Carlson m.fl. (2007) att grunden för bedömningen behöver vara tydlig och klargjord. Andersson m.fl. (2007) anser också att det är viktigt att det finns fastställda kriterier och bedömningsmetoder men att det finns praktiska omständigheter som kan påverka bedömningen och som inte kan förutses eller definieras. Carlsson m.fl. (2007) menar att i det bedömningssystem som vi för närvarande har är lärarens roll att kunna bedöma elevers kunnande utifrån olika kvaliteter samtidigt som de ska kunna förmedla sin bedömning till eleverna. Det fordrar ett grundligt arbete, sakkunskap och mycket tid menar de. För att kunna kvalitetssäkra elevens lärande både teoretiskt och praktiskt är det viktigt att de bedömningar som görs kan verifieras genom kvalitativa och kvantitativa beskrivningar. Ett sätt inom skolans värld är att använda sig av olika typer av bedömningsverktyg för att säkerställa att informationen om elevernas kunskaper blir rättvisa och likvärdiga.

3.2 Bedömningsverktyg

Carlsson (2007) refererar till att göra det väsentliga bedömbart och inte det enkelt mätbara till det väsentligaste .

Skolverkets (2006) syn på bedömningsverktyg är att de ska ”vara ett hjälpmedel vid bedömning, att konkretisera styrdokumentens kunskapssyn och mål, att skapa likvärdiga förutsättningar för bedömning av elevprestationer och att synliggöra arbetslivets och branschens kompetenskrav”.

Eftersom bedömning av kunskap och kompetens är viktigt är det väsentligt vilka bedömningsverktyg som används, hur de är utformade och att de är baserade på sakliga och synliggjorda grunder. Den stora utmaningen när det gäller yrkesutbildningar är att säkerställa att de kunskaper som behövs också blir synliggjorda. Carlsson m.fl. (2007) menar att yrkeskunnandet är sammansatt av olika delar och för att kunna fånga in det som är väsentligt

för yrkeskunnandet ställer det krav på bedömningsformerna. De menar vidare att det är väsentligt att den bedömning som görs inriktas på både kvalitativa redogörelser av elevens läroprocess samt på de kvantitativa och kvalitativa kunskaper som hör till det som är faktiskt kunskap.

Det finns olika typer av bedömningsformer för att mäta elevers kunskaper och kunskapsnivåer. Carlsson m.fl. (2007) uttrycker det som att det behövs flera bedömningsformer eftersom det inte finns en bedömningsform som kan täcka de mål och kriterier som finns uppställda. De fortsätter sitt resonemang med att säga att det behövs flera bedömningsmodeller för att kunna täcka in olika kunskapsformer. Lindström & Lindberg (2005) säger att det är väsentligt att eleven tillåts visa sin kunskap och kompetens i olika sammanhang och på olika sätt både verbalt och skriftligt samt genom praktiskt utförande.

Vid utformningen av bedömningsverktyg bör man ha i åtanke vad som kan vara väsentlig information vid bedömningen både för eleven och läraren. Lindström & Lindberg (2005) anser att det finns några frågor som bör beaktas för att på ett bra sätt beskriva elevens kunskaper och kunskapsutveckling. Dessa frågor är:

”Har eleven försökt lösa/arbota med uppgiften?

På vilka sätt har eleven förstått uppgiften?

På vilka sätt har eleven löst/arbetat med uppgiften?

Vilka kunskaper har eleven visat att hon/han behärskar vid sitt arbete med uppgiften?

Vilka kunskaper har eleven visat att han/hon inte behärskar vid sitt arbete med uppgiften?

Vilka analyser och slutsatser har eleven dragit av resultaten?”

(Lindström & Lindberg, 2005, p. 38)

En väsentlig betydelse för bedömningsverktyg är enligt Lindström & Lindberg (2005) att de ska stötta elevers kunskapsutveckling, men en viktig förutsättning för att bedömningen ska stödja lärandet är att eleverna känner till hur bedömningsprocessen ser ut och på vilket sätt de lär sig. Carlsson m.fl. (2007) menar att det är viktigt att det är klargjort på vilka grunder som den yrkesrelaterade kunskapen bedöms för att minska risken för lärarens eget tyckande och egenmäktighet och därmed för orättvisor.

För att en bedömning ska vara tillförlitlig menar Carlsson m.fl.(2007) att den behöver vara grundlig, trovärdig, pålitlig, talande och rättvis. Lindström & Lindberg (2005) är av samma uppfattning och menar att ett antal kriterier måste vara uppfyllda och följande frågor behöver besvaras: är det rätt saker som bedöms, överensstämmer innehållet med det som faktiskt ska bedömas, är de sätt som används vid bedömningen tillförlitliga och är de slutsatser som grundas på bedömningarna sakliga och riktiga?

Användning av bedömningsverktyg är en garant för att alla elever får göra rätt saker och att de bedöms utefter det. Vad kan då gå fel i bedömningsprocessen? Lindström & Lindberg (2005) pekar på att det finns flera faktorer som kan påverka bedömningsprocessen på ett negativt sätt. För det första är det inte säkert att den kunskap som valts ut är representativ för kursen, för det andra kan innehållet utgöras av en för liten del av kursinnehållet och för det tredje kan den kunskap som mäts vara oväsentlig och valts ut för att den är lätt att mäta och till sist kan det vara så att eleven inte visar att den kan trots att den har kunskapen. Andra felkällor som Lindström & Lindberg påvisar är att kunskapen visas men att den inte tolkas eller dokumenteras, att kunskapen visas och dokumenteras men tolkas på ett felaktigt sätt eller inte alls eller att kunskapen visas, tolkas på rätt sätt men inte dokumenteras.

Med bedömningsverktyg avses hjälpmedel för läraren att identifiera sina elevers kunskaps- och färdighetsnivå och med dess hjälp stödja dem i deras vidare utveckling mot kursmålen. Det ska även vara ett redskap för eleven att se sin egen progression, dvs. sin egen kunskaps- och färdighetsutveckling.

De finns olika typer av bedömningsverktyg och av dessa har vi valt att beskriva de som vi anser kan vara relevanta vid bedömning av yrkesprogram.

Skriftliga formulär: en blankett där läraren och/eller handledaren antingen bedömer eller ger omdömen.

Arbetsplatsbesök: läraren gör besök på praktikplats där man observerar elevens utförande av olika arbetsmoment. Dessa kan vara på förhand anmälda eller oanmälda.

Samtal: Samtal på praktikplats med antingen handledare eller elev s.k. tvåpartssamtal eller med alla tre s.k. trepartssamtal. Dessa kan vara strukturerade där utgångspunkten är formulär att diskutera kring eller ostrukturerade där man pratar om allt som kan vara av intresse för praktikens utförande.

Självskattning: eleverna beskriver och värderar sin egen kompetens dvs. den egna kunskapsutvecklingen. I Läroplan för de frivilliga skolformerna 1994 (Lpf94) står det att eleverna så långt det är möjligt ska utveckla en insikt om sitt eget sätt att lära och en förmåga att utvärdera sitt eget lärande. Det innebär att eleven ska kunna bedöma sina studieresultat och utvecklingsbehov i förhållande till kursmålen.

Loggbok/ dagbok: här antecknar eleven arbetsuppgifter och vilka arbetsmoment som utförts. Att skriva Loggbok/dagbok kan vara ett bra verktyg för eleverna när de ska reflektera, planera och utvärdera sitt lärande på APU. Loggboken/dagboken ger även läraren en möjlighet att ta del av elevens utveckling och den kan användas som diskussionsunderlag vid bedömningar och betygssättning.

Praktiska prov: Inom yrkesutbildningen är det inte enbart den teoretiska kunskapen som ska provas utan det finns ett mängd olika färdigheter som ska kunna visas upp. För att göra det kan man använda sig av praktiska prov. Carlsson m.fl. (2007) menar att en metod är att bedömningen görs mot synliggjorda och överenskomna normer eller kriterier, och att det är provtagaren som ska samla in bevis på att han eller hon har kompetens som svarar upp mot dessa normer. Det kan exempelvis gälla praktiskt arbete med projekt av olika slag.

4 Metod

Syftet med vår undersökning är att ta reda på om det finns användbara bedömningsverktyg med avseende på Skolverkets kursmål för kursen Handel specialisering inom handels- och administrationsprogrammet. Det är ett relativt smalt område som vi vill ha djupare kunskap om.

4.1 Val av metod

Vi hade att välja mellan att utföra en informant- eller respondentundersökning. Vid en informantundersökning anger Esaiasson m.fl. (2007) att svarspersonerna fungerar som vittnen eller "sanningssägare" vilka ska förklara hur verkligheten är konstruerad på något sätt. Vid en respondentundersökning menar Esaiasson m.fl. att det är svarspersonerna egna tankar som är det som ska studeras. De menar att för att få veta vilken åsikt varje svarsperson har om det som undersöks ställs i princip samma frågor till varje svarande med avsikt att försöka hitta mönster i svaren och om att beskriva och förklara hur och varför olika grupper av respondenter skiljer sig åt med avseende på vad de svarar. När det gäller vår undersökning är det svårt att avgöra om det är en renodlad informant- eller respondentundersökning som genomförts. Esaiasson m.fl. (2007) menar att ibland kan en intervjuundersökning innehålla inslag av båda.

Det finns egentligen två metoder som kan vara aktuella för vår undersökning, frågeundersökning och samtalsintervju. För att avgöra vilken metod som ska användas menar Esaiasson m.fl. att det gäller att ta ställning till om problemformuleringen handlar om frekvens dvs. hur ofta ett fenomen förekommer då bör frågeundersökningar användas. Om problemformuleringen istället handlar om att synliggöra ett fenomen menar Esaiasson m.fl. att samtalsintervju är att föredra. För vår undersökning anser vi att en strukturerad samtalsintervju är den metod som korresponderar med vår problemställning och som bäst kan ringa in vad vi är ute efter eftersom vårt område både omfattar fakta och kunskaper samt erfarenheter och åsikter. Den strukturerade samtalsintervjun bygger på ett antal fasta frågor som ställs till alla deltagare i undersökningen.

Vid utformningen av intervjuguiden menar Esaiasson m.fl. (2007) att man ska tänka på både form och innehåll. Innehållet ska vara relaterat till undersökningens problemställning och formen innebär att det skapas en situation där samtalet hålls levande. De intervjufrågor som återfinns i vår intervjuguide (Bilaga A) och som ligger till grund för vår undersökning har utformats med utgångspunkt från våra frågeställningar: Vilka verktyg används för att bedöma elevers APU och hur är verktygen utformade. Dessa övergripande frågeställningar bröt vi ner till mer specifika frågor för att kunna fånga in olika aspekter på problemområdet och för att säkerställa att intervjupersonerna gav tillräckligt uttömmande svar och inte glömde väsentlig information som kunde vara av intresse för undersökningens resultat.

4.2 Urval

Våra urvalskriterier har varit kommunala gymnasieskolor i Västra Götaland som har handels- och administrationsprogrammet. Initialt var vår intention att välja både kommunala gymnasieskolor och friskolor som har handels- och administrationsprogram men pga. tidsbrist och att vi inte vill göra jämförelser mellan de olika skolformerna har vi inriktat oss enbart på kommunala gymnasieskolor.

Vårt urval kunde inte göras slumpmässigt eftersom vi var hänvisade till de skolor som har handels- och administrationsprogram och av tids- och kostnadsskäl fick de inte ligga mer än fyra mil från Göteborg. För att ta reda på vilka kommunala gymnasieskolor som hade handels- och administrationsprogram och som uppfyllde angivna kriterier, skolor med handels- och administrationsprogram som inte ligger mer än fyra mil från Göteborg, sökte vi via www.gymnasieguiden.se. Vi valde ut och tillfrågade sex gymnasieskolor om de ville delta i vår undersökning. Fyra skolor var villiga att delta men två tackade nej med hänvisning till bristande tid. Vi tillfrågade inte fler skolor eftersom vår tid för undersökningen utgjorde en begränsande faktor.

4.3 Genomförande

Vi kontaktade de utvalda skolorna via mail för att få veta vem eller vilka som var ansvariga för APUn. Därefter tog vi kontakt med vederbörande via telefon, där vi beskrev undersökningens syfte och för att boka tid. Vi valde att genomföra intervjuerna på respektive skola där intervjupersonen själv fick välja lämplig lokal. Anledningen till att vara på skolan var att minimera tiden för den svarande och att vi ville få tillgång till det material/verktyg som skolan använder vid bedömning. Innan vi startade frågade vi om intervjupersonen hade med sig bedömningsverktygen och om vi skulle kunna få en omgång av det materialet. Vi informerade om att intervjun skulle ta max en timme. Inte i något fall överskred vi den tiden.

Under intervjutillfället var vi två personer som genomförde intervjun, en ställde frågor och den andra skrev ner det som intervjupersonen sa. Vi spelade in intervjuerna på band dels för

att kunna koncentrera oss på vad som sagts och dels för att försäkra oss om att inte gå miste om väsentlig information. Vi använde vår intervjuguide som underlag när vi ställde våra frågor. I vilken ordning frågorna ställdes berodde på hur intervjupersonen svarade. I några fall hade intervjupersonen redan i första frågan besvarat en del av de efterföljande frågorna varför vi valde att inte ställa dessa frågor.

Vi har skrivit ner intervjuerna i sin helhet för att få materialet mer lättbearbetat. I ett fall har vi ringt upp intervjupersonen för att få kompletterande information om bedömningsverktygen eftersom denna inte hade tillgång till dessa vid intervjutillfället. Materialet har dels sammanfattats i en tabell (se resultatredovisning) och dels i en sammanställning av intervjusvaren för respektive skola redovisade vid respektive fråga. Det har vi gjort dels för att få en överskådlig bild över materialet och dels för att underlätta analysarbetet. Vid resultatsammanställningen har vi valt att inte ta med vissa frågor eftersom de inte var relevanta i förhållande till undersökningens syfte.

4.4 Studiens tillförlitlighet

4.4.1 Reliabilitet och validitet

Reliabilitet innebär hur tillförlitliga de fakta är som kommer fram i undersökningen. Esaiasson m.fl. (2007) menar att hög reliabilitet innebär att undersökningen är fri från slumpmässiga eller osystematiska fel. De säger att bristfällig reliabilitet uppkommer på grund av slump- och slarvfel under datainsamlingen och/eller i den efterföljande databearbetningen. I vår undersökning har vi vid utformningen av intervjufrågorna försökt att undvika frågor som är svåra att förstå eller som kan feltolkas. Oavsett det kan vi inte vara säkra på att frågorna uppfattats som avsetts. För att vi skulle vara säkra på att inte väsentlig information gått förlorad spelade vi in intervjuerna och vid transformationen lyssnade vi på inspelningarna flera gånger för att vara säkra på att all information var korrekt nedtecknad. Under intervjun kan det funnits en risk att den intervjuade personen hamnat i underläge eftersom denna var ensam vid intervjutillfället och vi var två personer som intervjuade. Vi tror att den risken minskade eftersom det endast var en person som ställde frågor och den andra satt i bakgrunden och antecknade svaren.

Validitet innebär, enligt Stukát (2005), hur bra ett mätinstrument mäter det som det avser att mäta. Reliabiliteten är en nödvändig förutsättning för validitet menar han. Stukát anser att ett mätinstrument som har dålig reliabilitet inte mäter det som avses men även om mätinstrumentet har hög reliabilitet så kan inte validiteten garanteras om det är fel saker som mäts. I vår undersökning finns en risk att den som svarar talar om hur bedömningsverktygen är *tänkta* att fungera och inte hur de verkligen används eftersom det kan uppfattas som negativt om bedömningsverktygen används på fel sätt.

4.4.2 Generaliserbarhet

Generaliserbarheten innebär att man ska kunna dra allmängiltiga slutsatser av resultatet och att undersökningen ska kunna upprepas vid flera tillfällen.

Strävan vid vårt urval av skolor var att de skulle vara representativa för en större population och att resultaten därmed skulle kunna vara generaliserbara. Enligt Esaiasson m.fl. (2007) kan resultaten generaliseras om den population som undersöks inte skiljer sig systematiskt från de andra undersökta fallen i populationen. Det finns inget som styrker representativitet i vårt urval och därmed är det svårt att hävda att resultaten är generaliserbara till en större grupp. Däremot kan vi dra välgrundade slutsatser utifrån de undersökta fallen det som Esaiasson m.fl. (2007) kallar för intern validitet. Även om vi inte kan generalisera resultaten kan vi troligtvis se mönster och tankegångar i undersökningen.

4.5 Etiska principer

Till utgångspunkten för vår undersökning ligger Vetenskapsrådets (1990) forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning .

I samband med att vi kontaktade respektive intervjuperson berättade vi syftet med vår uppsats för att klargöra vad avsikten var med vår intervju. Innan intervjuens genomförande gav vi intervjupersonerna information om att de har anonymitetsskydd dvs. inget av det som sägs ska kunna härledas till respektive skola eller informant. Dessutom har vi frågat intervjupersonen om tillstånd att få banda intervjun. Vi har försäkrat intervjupersonen om att det enbart är vi som genomför undersökningen som kommer att lyssna på banden och att dessa kommer att förstöras när examensarbetet är redovisat och godkänt. Vi talade också om att om intresse fanns kan de intervjuade få ta del av undersökningen när den är sammanställd och redovisad.

5 Resultatredovisning

5.1 Resultatavsnittets disposition

Här redovisas intervju svaren med utgångspunkt i de frågeställningar som tillhör syftet. Vårt syfte är att undersöka om det finns användbara bedömningsverktyg med avseende på skolverkets kursmål för kursen Handel specialisering. De frågor vi vill ha svar på är:

1. Vilka verktyg används för att bedöma APU?
2. Hur är verktygen utformade?
3. Hur omfattar verktygen kursmålen?

Fråga ett kommer att redovisas för sig och frågorna två och tre kommer att redovisas tillsammans.

De fyra lärare som vi intervjuat arbetar på fyra olika skolor som vi besökt. De är alla handelslärare samt har hand om kursen Handel specialisering. Alla lärare har arbetat inom handel och försäljning på ett eller annat sätt. Kort bakgrundsinformation om lärarna återfinns i bilaga B.

De fyra lärarna på handelsprogrammet arbetar på skolor som vi kallar för A, B C och D. Lärarna benämner vi med samma bokstav vilket medför att på skola A arbetar lärare A, på skola B arbetar lärare B, på skola C arbetar lärare C samt på skola D arbetar lärare D. I tabell 1 nedan illustreras kopplingen mellan skola o lärare:

Tabell 5.1. Skola-Lärare

Skola A	Skola B	Skola C	Skola D
Lärare A	Lärare B	Lärare C	Lärare D

Som bakgrund till resultatredovisningen beskrivs hur de intervjuade skolorna planerade och genomförde sin APU. Vad som framkom var att alla skolorna hade minst 15 veckors APU men däremot varierade upplägget från skola till skola. Det var en variation på i vilka årskurser som APU n placerades, allt ifrån årskurs ett till årskurs tre. Antalet dagar man var ute på APU varierade från en dag i veckan under en hel årskurs till varje dag i en sammanhängande period.

Och vi har praktiken i tvåan och trean. Och de är ute en hel vecka i början på terminen och sen är de ute en dag i veckan. Tvåorna är ute på torsdagar och treorna är ute på tisdagar så de är ute två olika dagar och det är egentligen på grund av schematekniska skäl....(A, 2010)

...vi har gjort om det till två dagar i veckan, två dagar i vecka på vårterminen i årskurs två samt två dagar i veckan på höstterminen i årskurs tre. (B, 2010)

Vi kör två perioder, med fem veckor först och tio veckor sen. Fem veckor innan jul i tvåan och tio veckor innan terminen är slut i trean. (C, 2010)

Vi har den ju två veckor i ettan . Och sedan så har vi dom ute i tvåan, hela vårterminen utom måndagar så sammanlagt blir det 15 veckor. (D, 2010)

5.2 Sammanställning av de bedömningsverktyg som används för att bedöma APU

Vår undersökning visade att de fyra skolorna använder sig av flera olika typer av bedömningsverktyg för att kunna göra bedömningar av APU. För att åskadliggöra vilka olika typer av bedömningsverktyg som förekommer har vi gjort en sammanställning i tabellen nedan.

Tabell 5.2. Olika typer av bedömningsverktyg

Bedömningsverktyg	Skola A	Skola B	Skola C	Skola D
Bedömningsmall lärare	X	-	X	X
Omdömesmall handledare	X	X	X	-
Arbetsplatsbesök	X	X	X	X
Samtal	X	X	X	X
Loggbok/dagbok	-	-	X	-
Magkänsla/fingertoppskänsla	-	-	X	-
Projektarbete	X	X	X	-

Anm: x = Finns
- = Saknas

Bedömningsverktyg skola A:

På skola A använder man sig av skriftlig bedömningsmall för läraren (Bilaga C), omdömesmall för handledare (Bilaga D), arbetsplatsbesök, samtal med elev och handledare samt projektarbeten.

Den skriftliga bedömningsmallen som används av läraren omfattar ett antal förmågor som graderas enligt följande 1. behöver förbättras, 2. tillfredsställande och 3. utmärkt. Förmågorna som bedöms är:

1. förmåga att ta egna initiativ
2. förmåga att samarbeta
3. visat intresse och engagemang
4. uppförande/attityder gentemot personal/kund
5. utförande av arbetsuppgifter
6. förmåga att slutföra arbetsuppgifter
7. förmåga att hantera hög arbetsbelastning
8. förmåga att ge god service
9. säljande
10. passa tider, meddela vid frånvaro mm

Den här mallen är utformad som en blankett och används genomgående under elevens hela utbildningstid.

Vi har en bedömningsmall där vi tittar på olika saker som att ta egna initiativ och samarbetsförmåga, hur man utför arbetsuppgifter och det här är en mall som kanske inte passar för alla platser utan då får man ju anpassa till vilken plats det är, vad gör de där och hur utför de det där. Det är allt från säljande till att passa tider till att slutföra det man blir satt att, ålagd att göra. Allt det mjuka runt om kring och även det praktiska. Då har vi en skala, en bedömningsskala om det är tillfredsställande eller om det är utmärkt eller om det behöver förbättras...

Omdömesmall handledare (Bilaga D) omfattar samarbetsförmåga, engagemang/intresse, initiativförmåga/aktivitet och ansvar/noggrannhet. Dessa graderas utifrån mycket bra, bra, mindre bra och dåligt. Dessutom finns möjlighet för handledaren att skriva en sammanfattande bedömning om hur praktikeleven upplevts med avseende på arbetsmoral, arbetsuppgifter, kvaliteten på utförda arbetsuppgifter, socialkompetens och övrigt.

Handledar'n få en mall, vi har ju aldrig handledarutbildning, vi försökte det första året men det var inga som kom. De vet vad vi vill ha osv., så det är en sammanfattande bedömning där det är samarbetsförmåga, engagemang, initiativförmåga, noggrannhet och ansvar, arbetsmoral, arbetsuppgifter, social kompetens och övrigt då som dom skriver om. Den ger handledaren till eleven direkt men ibland skickar de in den direkt till oss så att eleven får den som ett betyg kan man säga. Vi är väldigt noga med att poängtera för handledaren att det är vi som sätter betygen, de ska bara vara handledare för att eleven ska kunna utvecklas, så det är vi som sätter de slutgiltiga betygen. Det är vi som har kursmålen egentligen...

Läraren försöker genomföra arbetsplatsbesök två gånger per läsår och elev, men de tycker att det är för lite tid avsatt för detta.

På skola A använder man sig av trepartssamtal, i vilket handledare, elev och lärare sitter ner och pratar om vad eleven får göra.

Avslutningsvis har skola A några skriftliga rapporter som handlar om praktiktiden och om företaget.

Sen har vi ju andra uppgifter som vi också ger eleven under ett år som handlar om att de ska göra en presentation här om företaget, ta reda på olika saker i någon kurs som är kopplad till APU. Dom skriver om arbetsmiljö och sånt, de gör en slutrapport i trean om deras APU hur man har utvecklats, sig själv egentligen.

Bedömningsverktyg skola B

Skola B har två omdömesmallar för handledare.

Omdömesmall 1 (Bilaga E) avser den första APU-perioden. På den ska elevens närvaro på praktikplatsen tas upp. Dessutom ska utförda arbetsuppgifter under praktikperioden preciseras. Omdömen i form av vad eleven är duktig på, eleven behöver träna på och övrigt av intresse kan också noteras.

Omdömesmall 2 (Bilaga F) avser slutomdöme av elev. Här ska också elevens närvaro fyllas i samt utförda arbetsuppgifter anges. Handledaren ska också ange på vilket sätt eleven skött sin närvaro genom en gradering från mycket bra sätt, bra sätt, mindre bra sätt och ej

tillfredsställande sätt. Handledaren ska även betygsätta hur eleven löser sina arbetsuppgifter på en bedömningsskala med godkänd, väl godkänd och mycket väl godkänd.

För att få godkänd ska följande uppfyllas:

- Eleven utför sina arbetsuppgifter på ett serviceinriktat och korrekt sätt
- Eleven löser arbetsuppgifter tillsammans med andra och tar ansvar för det gemensamma arbetet.

För att få väl godkänd behöver följande uppfyllas:

- Eleven har fått goda produktkunskaper och tillämpar dessa.
- Eleven tar egna initiativ och ser vad som behövs göras samt genomför detta på ett lämpligt sätt.
- Eleven tar initiativ till att hjälpa kunder på ett för situationen lämpligt sätt
- Eleven visar intresse att lära sig nya saker

För att få mycket väl godkänd krävs följande:

- Eleven löser problem och utför flertalet av sina arbetsuppgifter på ett närmast yrkesmässigt sätt.

Dessutom har handledaren möjlighet att skriva ett omdöme med egna ord.

Och där har vi ett omdöme där man har varit där fram till höstlovet, och då är det lite mer feed-backvarianten, vad eleven är duktig på, vad eleven behöver träna på och lite sådär. Och sen har vi ett där vi ändå vill att handledarena ska fundera lite på betygskriterier. Och sen säger vi alltid att vi uppmanar dem att skriva ett omdöme med egna ord därför att det ger mycket mer än kryss, men ibland kan kryssen vara bra för att eleven och vi verkligen ska se, för t.ex. förra året var det väldigt många som fått mycket väl godkänt här men som inte fått ett kryss i rutan för goda produktkunskaper på vg-biten.

Handledaren ska alltså fylla i de rutor som han tycker att eleven uppnått. Och detta är ju inte slutbetyget

Omdömena är kopplade till kursmålen, något omskrivna för att passa. Vi har skrivit de lite grand så att det ska bli tydligt annars ringer handledarna hit och frågar, vad betyder det? Men jag tycker väl faktiskt framför allt att de elever som bara får godkänt stämmer nog, känner man faktiskt. Det märks ganska tydligt. Ibland kan jag tycka att de är lite väl generösa med Mycket väl godkänt. De kan ge mycket väl godkänt fast de inte har någon kassavana och då tycker jag inte att man uppnått de målen, så det gäller att tolka allting.

Skola B gör två arbetsplatsbesök per termin.

Vi besöker som sagt APU-platserna. Det går till så att vi försöker prata med både elever och handledare Vi gör två besök per termin. Och det tycker jag är lagom. Om vi inte haft några lektioner så hade vi hunnit med fler. Och sen tar ju de elever som strular en hel del tid.

Samtal på skola B:

Under samtalen med handledare, lärare o elev brukar närvaro gås igenom, arbetstider, arbetsuppgifter och elevens förväntade arbetsinsatser, men inte med hjälp av några strukturerade frågor eller frågeformulär.

Den personliga kontakten när man besöker eleven med handledaren är det som ger helheten.

Handledarna har svårare att ta sig tid för den typen av samtal. De som jobbar i affärer med att plocka varor och ska serva kunder samtidigt, de kan inte bara säga, jag menar, de har inte samma möjlighet till att avsätta tid, och det kan jag uppleva som ett problem ibland, men

samtidigt tycker jag att vi har bra handledare, de ringer oss, de hör av sig, och liksom säger att hoppla, hoppla och så får man hugga tag i eleven, och skicka tillbaks dem eller be eleven ringa upp eller ja.

Skola B har tre skriftliga APU-uppgifter. Eleven ska där behandla ”en dag på din APU-plats”, ”Kundbemötande” och ”Julhandeln”.

Vi kommer att ha tre APU-uppgifter nu. Vi har en nu som heter ”En dag på din APU-plats” där de gör en bedömning/öf företagspresentation av sin APU-plats. Det är ju bl.a. det som står i betygskriterierna sen kommer vi att ha ytterligare...som jag inte hittar i datan som handlar lite om hur man bemöter kunder på sin APU-plats eftersom 97 % är i butik, vi har haft någon på lager och vi har haft någon med administrativa uppgifter, men praktiskt taget samtliga är i butiker. De som inte är i butiker får vi skraddarsy uppgifter för utefter var de är då. Sen har vi en uppgift om kundbemötande och sen har vi en som jag inte printat ännu men den ska handla om julhandel.

Bedömningsverktyg skola C

Skola C uppger att de använder sig av skriftliga blanketter och omdömesformulär men dessa har vi varken fått se eller fått tillgång till.

Elevernas prestationer dokumenteras på blanketter så det blir som någon form av betyg från platsen. Jag har ju kört det här jobbet så länge och det har ju företagen också som jag har haft att göra med så att sen så har vi en bedömningsmall som handledaren fyller i där han skattar eleven. Betygen sätter jag så det har inte med betygen att göra i första hand. Bra, dåligt eller mittemellan.

Skola C har två till tre arbetsplatsbesök under praktikperioden.

Personliga besök, målet är minst två på den korta praktiken samt tre på den långa. Jag utgår från några platser där jag vet att eleverna blir bra behandlade på, jag har ett par klädbutiker, jag har ett par matvarubutiker, lite olika spektrum, sen har jag också en eller ett par stycken för elever som inte funkade någon annan stans. Och då vet också de som har dessa platser att det är den typen av elever som de får. Och det är långvarigt upparbetade kontakter. Första besöket är alltid oanmält. Det ger mest. Ser man direkt om det funkar. Om det går pratar jag med handledaren på två tre sekunder ser jag om det funkar.

Så man kan ju säga att jag matchar eleverna mot de praktikplatser som jag har. När jag tittar på eleven när jag besöker dem gör jag en helhetsbedömning.

Jag känner på mig vilka butiker där det fungerar bra och i vilka butiker jag behöver gå in och stödja. I de butiker där det fungerar bra kanske får ett eller två besök och där det inte fungerar kanske jag får besöka fem sex gånger. Jag är ute mycket och det är därför jag nästan inte har några problem. Jag har hälften av min tjänst på det. Hålla på med en massa papper och blanketter och sen inte följa upp det i verkligheten är ointressant. Elevernas prestationer dokumenteras på de blanketter som vi pratade om tidigare så det blir någon form av betyg från platsen.

Samtal skola C. Kommentarer se arbetsplatsbesök.

På skola C använder eleverna loggbok/dagbok när de är ute på sin APU.

Sen skriver eleverna någon form av loggbok. Och om de bara har fått lov att städa toaletterna så blir det ingen mer praktikplats där. Vi stämmer av loggboken någon gång då och då.

Skola C använder sig även av fingertoppskänsla som bedömningsverktyg

Det är ju i fingerspetsarna det sitter. Det är ju så. Så man kan ju säga att jag matchar eleverna mot de praktikplatser som jag har.

APUn avslutas med en skriftlig projektrapport.

Efter avslutad APU ska eleverna dels skriva en rapport och dels berätta om den. Det står ju i kursplanen vad den ska innehålla, som ni ju läser om. De berättar om sitt företag och om vad de varit med om.

Bedömningsverktyg skola D

Skola D använder två olika skriftliga bedömningsmallar.

Bedömningsmall 1 (Bilaga G) används efter första APU-perioden och den handlar om social kompetens. De förmågor som ska beskrivas är samarbetsförmåga, engagemang och visat intresse, ansvar – passar tider, anmäler frånvaro etc., visar serviceintresse gentemot kunden samt kassaarbete – insikt i hur en kassa fungerar. Dessa graderas efter skalan mindre bra, godkänd, bra och mycket bra. Dessutom kan handledaren göra en egen notering om övrigt.

Bedömningsmall 2 (Bilaga H) används efter avslutad APU och den tar upp följande förmågor:

1. samarbetsförmåga
2. engagemang och visat intresse
3. arbeta serviceinriktat
4. kunna informera om sortiment och produkter
5. kunna planera, utföra och utvärdera arbetsuppgifter med hänsyn till kvalitetskrav och ekonomi
6. kassaarbete
7. kunskap om konsumentlagar
8. kunna branschen/butikens verksamhetsområde och utveckling
9. kunna arbeta ergonomiskt och säkert
10. kunskap om lagar inom arbetsrätt och arbetsmiljö inom vald bransch
11. kunna ta ställning till frågor om etik, kvalitet, ekonomi och miljö

Dessa förmågor graderas utefter skalan 1) mindre bra, 2) godkänd, 3) bra och 4) mycket bra.

Vi har ju även en bedömningsmall med ut till handledarna. I år var vi med när handledarna fyllde i bedömningsmallarna för att vi ska kunna hålla en bättre dialog, om det var så att de inte förstod och så. Men ofta fyller de i dom själva och många av våra handledare har ju haft elever från oss många gånger så de vet ju vad det är vi förväntar oss, vi har ju haft ett långt samarbete med många av handledarna. Så går det till rent praktiskt, så mallarna är ju ganska enkla, det är inte mycket grejer som de ska hålla på och fylla i och så, utan vi fokuserar ju på att de ska vara ute och arbeta, och prata med handledaren också.

Våra bedömningsmallar handlar mycket mer om alltså social kompetens, det grundläggande grejerna, i alla fall i ettan. I tvåan är det ju lite mera specialiserade kunskaper. Men de är ändå ganska generella... men de är olika för ettan och tvåan. Och i tvåan så följer vi ganska... där följer vi betygskriterierna i handels specialisering väldigt strikt för det är där vi sätter betyget.

Samtal, skola D

Dels så besöker vi ju, har samtal med handledarna. Det blir bättre möjlighet till dom samtalen när man har dom ute under den här långa perioden. För om dom har korta perioder är det inte säkert att de har tid eller dom tycker inte det är tillräckligt viktigt för dom som är

handledare att lägga tid men har man en lång period så får man ett par tre samtal med handledaren för att se hur det går. Så mycket handlar ju om vad vi hör, vad vi läser av hos dem.

5.2.1 Överensstämmer bedömningsverktygen med kursmålen?

Vi har i våra intervjuer frågat om bedömningsverktygen överensstämmer med kursmålen för kursen Handel specialisering. Alla skolor uppger att bedömningsverktygen utgår ifrån dessa kursmål.

Ja, det gör dom. Så det är dom vi har utgått ifrån.(A, 2010)

Omdömena är kopplade till kursmålen, något omskrivna för att passa. Vi har skrivit de lite grand så att det ska bli tydligt annars ringer handledarna hit och frågar, vad betyder det? Men jag tycker väl faktiskt framför allt att de elever som bara får godkänt stämmer nog, känner man faktiskt. Det märks ganska tydligt. Ibland kan jag tycka att de är lite väl generösa med Mycket väl godkänt. De kan ge mycket väl godkänt fast de inte har någon kassavana och då tycker jag inte att man uppnått de målen, så det gäller att tolka allting. Så finns det alltid snällare och tuffare handledare och det måste man också plocka in.(B, 2010)

Ja, det gör dom.(C, 2010)

Ja, det har vi ju varit ganska noga med faktiskt. Och särskilt i tvåan då. I ettan har vi lagt vissa moment, från de grundläggande kurserna. Det är det vi bedömer då. Då handlar det mycket om samarbetsförmåga, servicekunskaper och sådana saker, som ligger i ettans kurser.(D, 2010)

5.3 Sammanställning av hur bedömningsverktygen är utformade i förhållande till skolverkets kursmål

Tabell 5.3 – 5.6 visar hur skolornas olika bedömningsverktyg förhåller sig till kursmålen i Handel specialisering. Vi har tolkat de förmågor som finns upptagna på respektive skolas bedömningsverktyg samt den information som framkommit vid intervjuerna mot skolverkets kursmål. Vi har nöjt oss med att beskriva om och hur innehållet i skolornas bedömningsverktyg motsvarar skolverkets kursmål för kursen Handel specialisering. En djupare analys vore intressant och angelägen men är ej möjlig inom ramen för detta arbete. De förmågor och färdigheter som specificeras i respektive bedömningsverktyg stäms av mot kursmålen för att se om dessa mål är synliggjorda. Vi har inte gjort några jämförelser mellan de olika skolornas bedömningsverktyg. Kursmål och förmågor finns specificerade i tabell 5.3 – 5.6 nedan.

Resultat skola A

De bedömningsverktyg som skola A använder sig av är en skriftlig bedömningsmall för lärare, omdömesmall för handledare, arbetsplatsbesök, trepartssamtal mellan elev, handledare och lärare samt projektarbete.

Tabell 5.3 Sammanställning bedömningsverktyg skola A

Bedömningsverktyg	Skolverkets kursmål	1. Informera serviceinriktat och sakkunnigt om sortiment och produkter	2. Planera, utföra och utvärdera arbetsuppgifter	3. Redogöra för branschens verksamhet och utveckling	4. Fördjupad kunskap om förutsättningar för yrkesverksamhet och eget företagande	5. Använda och vårda programvaror, datorsystem och annan utrustning inom branschen	6. Samarbeta, instruera och handleda inom vald verksamhet	7. Kunna förebygga arbetsskador och arbeta ergonomiskt och säkert	8. Kunskap om lagar inom arbetsrätt och arbetsmiljö inom vald bransch samt kunna ta ställning till frågor som gäller etik, kvalitet, ekonomi, säkerhet och	9. Affärspresentation med informationsteknik
Bedömningsmall										
Förmåga att ta initiativ			X							
Förmåga att samarbeta							X			
Visat intresse och engagemang		X								
Uppförande/ attityder gentemot personal/kund			X							
Utförande av arbetsuppgifter			X							
Förmåga att slutföra arbetsuppgifter		X	X							
Förmåga att hantera hög arbetsbelastning			X							
Förmåga att ge god service		X								
Säljande			X							
Passa tider, meddela vid frånvaro mm			X							
Omdömesmall										
Samarbetsförmåga							X			
Engagemang/ intresse			X							
Initiativförmåga/ aktivitet			X							
Ansvar/ noggrannhet			X							
Arbetsplatsbesök										
Samtal		X	X				X			
Projektarbete				X	X				X	X

Kursmål 1. Informera serviceinriktat och sakkunnigt om sortiment och produkter, 2. Planera, utföra och utvärdera arbetsuppgifter och 6. Samarbeta, instruera och handleda inom vald verksamhet enligt tabell 5.3 handlar om att eleven ska kunna fungera praktiskt på en arbetsplats. Det vi kan se är att omdömesmallen och bedömningsmallen omfattar dessa kursmål. Resterande kursmål innefattar både praktiska och teoretiska kunskaper. För att dessa kursmål ska kunna bli bedömda behöver bedömningsmallen och omdömesmallen kompletteras med fler bedömningsverktyg.

Skola A gör arbetsplatsbesök men vi kan inte bedöma vad läraren tittar på därför att vi inte fått den informationen. Därmed kan vi inte heller avgöra om eller vilka kursmål som man får underlag till.

I och med att skola A har trepartssamtal där lärare, elev och handledare för en diskussion utifrån bedömningsmallen som baserar sig på vilka arbetsuppgifter eleven utför så kan underlag erhållas för att bedöma om kursmål 1. Informera serviceinriktat och sakkunnigt om sortiment och produkter, 2. Planera, utföra och utvärdera arbetsuppgifter och 6. Samarbeta, instruera och handleda inom vald verksamhet går att uppnå.

Genom projektarbetet kan de teoretiska kunskaperna tydliggöras eftersom eleven ska göra en företagspresentation och egna reflektioner om APUn och på så sätt fås underlag för att kursmål 3. Redogöra för branschens verksamhet och utveckling, 4. Fördjupad kunskap om förutsättningar för yrkesverksamhet och eget företagande, 8. Kunskap om lagar inom arbetsrätt och arbetsmiljö inom vald bransch samt kunna ta ställning till frågor som gäller etik, kvalitet, ekonomi, säkerhet och 9. Affärspresentation med informationsteknik ska kunna bedömas.

Utifrån de underlag som vi har tillgång till får vi inte tillräckligt med information för att kunna avgöra om och hur kursmål 5. Använda och vårda programvaror, datorsystem och annan utrustning inom branschen och 7. Kunna förebygga arbetsskador och arbeta ergonomiskt och säkert kan uppnås, men i övrigt har skola A bedömningsverktyg för att kunna bedöma resterande kursmål. Skola A har inget bedömningsverktyg som ensamt kan täcka in alla kursmål.

Resultat skola B

De bedömningsverktyg som skola B använder sig av är en skriftlig omdömesmall för handledare, arbetsplatsbesök, trepartssamtal mellan lärare, elev och handledare samt projektarbete.

Tabell 5.4 Sammanställning bedömningsverktyg skola B

	Skolverkets kursmål								
	1. Informera serviceinriktat och sakkunnigt om sortiment och produkter	2. Planera, utföra och utvärdera arbetsuppgifter	3. Redogöra för branschens verksamhet och utveckling	4. Fördjupad kunskap om förutsättningar för yrkesverksamhet och eget företagande	5. Använda och vårda programvaror, datorsystem och annan utrustning inom branschen	6. Samarbeta, instruera och handleda inom vald verksamhet	7. Kunna förebygga arbetsskador och arbeta ergonomiskt och säkert	8. Kunskap om lagar inom arbetsrätt och arbetsmiljö inom vald bransch samt kunna ta ställning till frågor som gäller etik, kvalitet, ekonomi, säkerhet och miljö	9. Affärspresentation med informationsteknik
Omdömesmall									
Närvaro									
Eleven utför sina arbetsuppgifter på ett serviceinriktat och korrekt sätt	X								
Eleven löser arbetsuppgifter tillsammans med andra och tar ansvar för det gemensamma arbetet						X			
Eleven har fått goda produktkunskaper och tillämpar dessa	X								
Eleven tar initiativ och ser vad som behövs göras samt genomför detta på ett lämpligt sätt		X							
Eleven tar initiativ till att hjälpa kunder på ett för situationen lämpligt sätt	X	X							
Eleven visar intresse att lära sig nya saker	X	X							
Eleven löser problem och utför flertalet av sina arbetsuppgifter på ett närmast yrkesmässigt sätt	X	X							
Arbetsplatsbesök									
Samtal		X				X			
Projektarbete			X	X				X	X

Kursmål 1. Informera serviceinriktat och sakkunnigt om sortiment och produkter, 2. Planera, utföra och utvärdera arbetsuppgifter och 6. Samarbeta, instruera och handleda inom vald verksamhet enligt tabell 5.4 handlar om att eleven ska kunna fungera praktiskt på en arbetsplats. Det vi kan se är att omdömesmallen omfattar dessa kursmål. Resterande kursmål innefattar både praktiska och teoretiska kunskaper. För att dessa kursmål ska kunna bli bedömda behöver bedömningsmallen och omdömesmallen kompletteras med fler bedömningsverktyg.

Omdömesmall 1 som skola B använder reglerar i princip elevens närvaro, varför denna omdömesmall lämnas utan avseende.

Skola B gör arbetsplatsbesök men vi kan inte bedöma vad läraren tittar på därför att vi inte fått den informationen. Därmed kan vi inte heller avgöra om eller vilka kursmål som man får underlag till.

Samtalen på skola B ger information som täcker kursmål 2. Planera, utföra och utvärdera arbetsuppgifter och 6. Samarbeta, instruera och handleda inom vald verksamhet. Här saknas strukturerade underlag för diskussionen.

Under samtalen med handledare, lärare o elev brukar närvaro gås igenom, arbetstider, arbetsuppgifter och elevens förväntade arbetsinsatser, men inte med hjälp av några strukturerade frågor eller frågeformulär.

Skola B har tre APU-uppgifter. De ska behandla:

1. En dag på din APU-plats vilken ska omfatta information om företaget med avseende på historik, ägarförhållanden, butikstyp, sortiment, läge, öppettider, regler för personalen samt elevens egna arbetsuppgifter och erfarenheter
2. Kundbemötande som handlar om kundbemötande och kundservice och
3. Julhandel

Med dessa APU-uppgifter ges förutsättningar för att kursmålen 3. Redogöra för branschens verksamhet och utveckling, 4. Fördjupad kunskap om förutsättningar för yrkesverksamhet och eget företagande, 8. Kunskap om lagar inom arbetsrätt och arbetsmiljö inom vald bransch samt kunna ta ställning till frågor som gäller etik, kvalitet, ekonomi, säkerhet och 9.

Affärspresentation med informationsteknik kan uppfyllas.

Utifrån de underlag som vi har tillgång till får vi inte tillräckligt med information för att kunna avgöra om och hur kursmål 5. Använda och vårda programvaror, datorsystem och annan utrustning inom branschen och 7. Kunna förebygga arbetsskador och arbeta ergonomiskt och säkert kan uppnås, men i övrigt har skola B bedömningsverktyg som ger förutsättningar för att bedöma om kursmålen uppnås.

Även skola B behöver flera bedömningsverktyg för att täcka upp alla kursmål.

Resultat skola C

De bedömningsverktyg som skola C använder sig av är en skriftlig bedömnings- och omdömesmall för handledare, arbetsplatsbesök, loggbok, samtal mellan lärare och handledare, fingertoppskänsla samt projektarbete.

Tabell 5.5 Sammanställning bedömningsverktyg skola C

	Skolverkets kursmål	1. Informera serviceinriktat och sakkunnigt om sortiment och produkter	2. Planera, utföra och utvärdera arbetsuppgifter	3. Redogöra för branschen verksamhet och utveckling	4. Fördjupad kunskap om förutsättningar för yrkesverksamhet och eget företagande	5. Använda och vårda programvaror, datorsystem och annan utrustning inom branschen	6. Samarbeta, instruera och handleda inom vald verksamhet	7. Kunna förebygga arbetsskador och arbeta ergonomiskt och säkert	8. Kunskap om lagar inom arbetsrätt och arbetsmiljö inom vald bransch samt kunna ta ställning till frågor som gäller etik, kvalitet, ekonomi, säkerhet och miljö	9. Affärspresentation med informationsteknik
Arbetsplatsbesök										
Samtal										
Loggbok			X							
Fingertoppskänsla										
Projektarbete				X	X				X	X

Enligt läraren på skola C använder man sig av bedömnings- och omdömesmallar men eftersom vi inte har fått tillgång till dessa kan vi inte uttala oss om huruvida dessa överensstämmer med kursmålen för kursen Handel specialisering. Som stöd för våra bedömningar är den intervju som gjordes med läraren på skola C det enda underlaget för vår analys.

När skola C utför arbetsplatsbesök skaffar sig lärare C en uppfattning om eleven och gör som han säger en helhetsbedömning. Vi har inte några belegg för att den helhetsbedömningen är relaterad till kursmålen eftersom det inte framgår vad som bedöms. *Personliga besök, målet är minst två på den korta praktiken samt tre på den långa. Jag utgår från några platser där jag vet att eleverna blir bra behandlade på. Jag har ett par klädbutiker, jag har ett par matvarubutiker, lite olika spektrum, sen har jag också en eller ett par stycken för elever som inte funkade någon annanstans. Och då vet också de som har dessa platser att det är den typen av elever som de får. Och det är långvarigt upparbetade kontakter. Första besöket är alltid oanmält. Det ger mest. Ser man direkt om det funkade. Om det går pratar jag med handledaren på två tre sekunder ser jag om det funkade. Så man kan ju säga att jag matchar eleverna mot de praktikplatser som jag har. När jag tittar på eleven när jag besöker dem gör jag en helhetsbedömning.*

Vi har inga belegg för att skola C för några planerade samtal med elever och handledare.

I loggboken får eleven redogöra för förekommande arbetsuppgifter och reflektera över dem. Härigenom ges underlag för att kursmål 2. Planera, utföra och utvärdera arbetsuppgifter skall kunna bedömas.

Det projektarbete som eleverna gör på skola C är en skriftlig rapport om sin APU där de gör en företagspresentation samt en beskrivning om vad de fått göra och på så sätt kan de

teoretiska kunskaperna tydliggörs Därmed ges underlag för att kursmål 3. Redogöra för branschens verksamhet och utveckling, 4. Fördjupad kunskap om förutsättningar för yrkesverksamhet och eget företagande, 8. Kunskap om lagar inom arbetsrätt och arbetsmiljö inom vald bransch samt kunna ta ställning till frågor som gäller etik, kvalitet, ekonomi, säkerhet och 9. Affärspresentation med informationsteknik ska kunna uppnås.

Resultat skola D

De bedömningsverktyg som skola D använder sig av är en skriftlig bedömningsmall för lärare, arbetsplatsbesök, trepartssamtal mellan elev, handledare och lärare.

Tabell 5.6 Sammanställning bedömningsverktyg skola D

	Skolverkets kursmål	1. Informera serviceinriktat och sakkunnigt om sortiment och produkter	2. Planera, utföra och utvärdera arbetsuppgifter	3. Redogöra för branschen verksamhet och utveckling	4. Fördjupad kunskap om förutsättningar för yrkesverksamhet och eget företagande	5. Använda och vårda programvaror, datorsystem och annan utrustning inom branschen	6. Samarbeta, instruera och handleda inom vald verksamhet	7. Kunna förebygga arbetsskador och arbeta ergonomiskt och säkert	8. Kunskap om lagar inom arbetsrätt och arbetsmiljö inom vald bransch samt kunna ta ställning till frågor som gäller etik, kvalitet, ekonomi, säkerhet och miljö	9. Affärspresentation med informationsteknik
Bedömningsmall										
Samarbetsförmåga							X			
Engagemang och visat intresse		X								
Arbeta serviceinriktat		X								
Kunna informera om sortiment och produkter		X								
Kunna planer, utföra och utvärdera arbetsuppgifter med hänsyn till kvalitetskrav och ekonomi			X							
Kassaarbete						X				
Kunskap om konsumentlagar									X	
Kunna branschen/butikens verksamhetsområde och utveckling				X						
Kunna ergonomiskt och säkert								X		
Kunskap om lagar inom arbetsrätt och arbetsmiljö inom vald bransch									X	
Kunna ta ställning till frågor om etik, kvalitet, ekonomi och miljö									X	
Samtal		X	X	X		X	X	X	X	

Utifrån de underlag som vi har tillgång till får vi inte tillräckligt med information för att kunna avgöra om och hur kursmål 1. Informera serviceinriktat och sakkunnigt om sortiment och produkter, 5. Använda och vårda programvaror, datorsystem och annan utrustning inom branschen, 6. Samarbeta, instruera och handleda inom vald verksamhet och 7. Kunna förebygga arbetsskador och arbeta ergonomiskt och säkert kan uppnås. Innehållet i erhållna underlag är inte tillräckligt omfattande för att vi ska kunna göra en rättvisande resultatredovisning. Antingen är det så att det inte finns bedömningsverktyg för att bedöma resterande kursmål eller så är det så att de har bedömningsverktyg men att vi inte fått tillgång till den informationen.

Skola D har utformat sin bedömningsmall utifrån kursmålen för kursen Handel specialisering. Lärare på skola D nämnde att kursmålen låg till grund för deras bedömningsmall:

Ja, det har vi ju varit ganska noga med faktiskt. Och särskilt i tvåan då. I ettan har vi lagt vissa moment, från de grundläggande kurserna. Det är det vi bedömer då. Då handlar det mycket om samarbetsförmåga, servicekunskaper och sådana saker, som ligger i ettans kurser.

Skola D har trepartssamtal där lärare, handledare och elev för en diskussion utifrån bedömningsverktyget för att få en bättre dialog. Genom att bedömningsverktyget tar upp flertalet av kursmålen så kan underlag fås för att bedöma om kursmål 1. Informera serviceinriktat och sakkunnigt om sortiment och produkter, 2. Planera, utföra och utvärdera arbetsuppgifter, 3. Redogöra för branschens verksamhet och utveckling, 5. Använda och vårda programvaror, datorsystem och annan utrustning inom branschen, 6. Samarbeta, instruera och handleda inom vald verksamhet, 7. Kunna förebygga arbetsskador och arbeta ergonomiskt och säkert och 8. Kunskap om lagar inom arbetsrätt och arbetsmiljö inom vald bransch samt kunna ta ställning till frågor som gäller etik, kvalitet, ekonomi, säkerhet och miljö går att uppnå.

De kursmål som inte tas upp på bedömningsverktyget är 4. Fördjupad kunskap om förutsättningar för yrkesverksamhet och eget företagande och 9. Affärspresentation med informationsteknik.

En förutsättning för att uppnå kursmål 4 och 9 är att eleverna gör ett projektarbete. Skola D har inte projektarbete som en del av kursen med hänvisning till: *Vi har väl tyckt att den här perioden när man är ute så ska man få jobba, känna hur det är att arbeta, inte behöva tänka på en massa uppgifter som man ska hålla på med.*

En konsekvens av detta blir då att alla kursmålen inte kan uppnås.

6 Resultatdiskussion

Tabell 6.1 Skolverkets kursmål för kursen Handel specialisering

nr	Skolverkets kursmål
1	Informera serviceinriktat och sakkunnigt om sortiment och produkter
2	Planera, utföra och utvärdera arbetsuppgifter
3	Redogöra för branschens verksamhet och utveckling
4	Fördjupad kunskap om förutsättningar för yrkesverksamhet och eget företagande
5	Använda och vårda programvaror, datorsystem och annan utrustning inom branschen
6	Samarbeta, instruera och handleda inom vald verksamheten
7	Kunna förebygga arbetsskador och arbeta ergonomiskt och säkert
8	Kunskap om lagar inom arbetsrätt och arbetsmiljö inom vald bransch samt kunna ta ställning till frågor som gäller etik, kvalitet, ekonomi, säkerhet och miljö
9	Affärspresentation med informationsteknik

Vår undersökning visar att de bedömningsverktyg som används är relaterade till skolverkets kursmål för kursen Handel specialisering men de täcker inte alla kursmålen. I och med att skolverkets kursmål är allmänt hållna är vår uppfattning att skolornas bedömningsverktyg är lika generellt hållna. Inte någon av de undersökta skolorna har brutit ner skolverkets kursmål till praktiska och teoretiska yrkesmoment avseende Handel specialisering.

I sammanställning av skolornas bedömningsverktyg kan vi se att det krävs flera olika typer av bedömningsverktyg för att uppnå skolverkets kursmål. Som Carlsson m.fl. (2007) nämner kan inte en bedömningsform ensam fånga in alla kursmål utan flera olika kan behövas. Resultaten från vår undersökning visar att ju fler bedömningsverktyg desto större är sannolikheten att de kursmål som skolverket har satt upp täcks in. Utifrån våra resultat kan vi dessutom konstatera

att vissa kursmål, så som 1, 2 och 6 (tabell 6.1) är lättare att tillgodose eftersom de är mer relaterade till de praktiska arbetsuppgifter som finns på APU. Dessa kursmål är också enklare att omsätta till praktiska färdigheter i en bedömningssituation. De andra kursmålen kräver både teoretiska kunskaper och praktiska färdigheter vilket innebär att de kursmålen är svårare att uppnå på APU utan de måste kompletteras med skoluppgifter i form av exempelvis projektarbeten. Om skolorna inte har kompletterande bedömningsverktyg är sannolikheten stor att inte alla kursmål kan nås. Avseende skola A och B så uppfyller de inte kursmålen 5 och 7. Det kan bero på att deras bedömningsverktyg inte specificerar den kunskapen som är relaterad till dessa kursmål. Trots att skola Ds bedömningsmall väl överensstämmer med kursmålen för Handel specialisering så kan inte alla kursmål uppnås. Det beror troligen på att de inte har något verktyg för att eleverna ska kunna visa fördjupade kunskaper avseende yrkesverksamheten, lagar och regler samt praktikföretaget. För att komma åt kursmål 9 dvs. affärspresentation med informationsteknik, så anser vi att ett projektarbete eller en skriftlig redovisning är ett lämpligt bedömningsalternativ. När det gäller skola C är underlagen avseende bedömningsverktygen alltför bristfälliga för att vi ska kunna göra en rättvisande bedömning gällande skolverkets kursmål.

Flera av skolorna mäter enbart generella nyckelkvalifikationer såsom samarbetsförmåga, engagemang, arbeta serviceinriktat osv. Lindström & Lindberg (2005) menar att nyckelkvalifikationerna måste kompletteras med specifika yrkeskunskaper. I dagsläget har ingen av skolorna tittat specifikt på de praktiska färdigheter som krävs för handelsprogrammet utan de har förhållit sig på en högre abstraktionsnivå. Med det menar vi att skolorna inte har brutit ner kursmålen till praktiska yrkesuppgifter utan verktygen är så allmängiltiga att det blir svårt att mäta rätt kunskap. Skolorna tittar på sociala förmågor vilka är svåra att mäta eftersom de inte har någon referenspunkt. Det finns därför en risk att bedömningen blir godtycklig från lärarens sida. Nedan angivna citat är exempel på godtycklig bedömning.

Men jag tycker väl faktiskt framför allt att de elever som bara får godkänt stämmer nog, känner man faktiskt. Det märks ganska tydligt.(B, 2010)

Det räcker med att jag går in i en butik och frågar, "Hur går det med Anna?" "Bra, inga problem". Och då vet jag att det funkar. Och sen stämmer jag av med Anna några dagar senare och säger hon samma sak så funkar det ju. (C, 2010)

Utöver de bedömningsverktyg som lärarna använder sig av så har vi även sett att de använder sig av det som vi kallar för informella bedömningsverktyg. Med det avser vi att det finns andra bakomliggande faktorer som har betydelse vid bedömningar såsom lärarens egna yrkeserfarenheter, lärarerfarenheter samt personliga värdering. Dessa informella verktyg vilar inte på teoretiska grunder utan de intervjuade har beskrivit dessa i termer som fingertoppskänsla eller magkänsla. Det kan också vara kriterier som anställningsbarhet och att matcha företag mot kursmål. Här använder sig läraren av det som Lindström & Lindberg (2005) betecknar som underförstådda kriterier och allmän erfarenhet vid sin bedömning s.k. holistisk bedömning.

Att matcha elev mot företag borgar för att eleven får rätt praktiska yrkeserfarenheter och i det är handledaren en viktig person menade lärarna på skola B och C:

Men för deras kunskapsutveckling så är det viktigaste att man har en bra handledare ute på arbetsplatsen. Man kan sätta upp hur många sådana här verktyg som helst men är inte handledaren bra så hjälper inte det.(B, 2010)

Jag har ögonen på handledaren. Jag är ju säljare. De vet ju om vad som ska göras i en butik. Fungerar allting så finns ju allting med. Handledaren har ju arbetat länge i företaget. Jag plockar ju ut företag som är duktiga samt har handledare som bryr sig. Jag har företag som matchar kursmålen.(C, 2010)

Flera av lärarna tar upp anställningsbarhet som ett kriterium för att de uppnått kursmålen. *En grundläggande tanke är att eleven ska vara anställningsbar. Vi uppmuntrar alltid eleverna till att berätta om de fått jobb på sina praktikplatser, för det är ett av de bästa kriterierna till att man gjort ett bra jobb. Det är ju oftast så att om en elev varit ute på en APU-plats och fått jobb på båda medan en annan elev inte fått jobb på något...Det är ett gott kriterium om arbetsgivaren faktiskt erbjuder jobb.*(B, 2010)

Även vid utformningen av bedömningsverktygen kan vi se att lärarnas tidigare yrkesutövning spelar en viktig roll för vilka kriterier som eleverna blir bedömda efter och vad som anses som viktigt. Detta stämmer väl överens med det som Carlson m.fl. (2007) har sagt. Har man butiksbiträdes bakgrund är kassaarbetet det som är viktigast och har man säljbakgrund blir kundrelationen det viktigaste. Tydligaste exemplet är den lärare på skola B vilken har arbetat i butik och som säger:

De (handledarna) kan ge mycket väl godkänt fast de inte har någon kassavana och då tycker jag inte att man uppnått de målen, så det gäller att tolka allting.(B, 2010)

Ett annat exempel är skola D där båda handelslärarna har butiksbakgrund och i lärarens bedömningsmall är kassavana ett mål att uppnå.

Vid vår undersökning har vi sett att bedömningsblanketterna fyller en viktig funktion i samtalen med handledare och elever, det är något att samtala utifrån och för att få struktur på informationen. En bedömningsmall kan inte leva sitt eget liv utan får en mening först i samtal med elever och handledare. Läraren på skola A menar att: *Det känns mycket mer säkert att sitta ner med handledaren, att man har någonting att gå efter. När man vet också att det är de här målen som vi ska uppnå och gå igenom det också, det är inte bara på en höft.*

7 Slutdiskussion

Det vi har sett är att ingen av de undersökta skolorna har *ett* bedömningsverktyg som ger underlag för att skolverkets kursmål för Handel specialisering kan bedömas utan det krävs flera kompletterande bedömningsverktyg för detta. Fördelen med att använda flera bedömningsverktyg för ett kursmål är att möjligheten ökar för att bedömningen ska bli rätt eftersom samma kunskap kan bedömas på flera olika sätt. Fördelen med att använda flera olika bedömningsverktyg är att något av kursmålen tappas bort.

En av de främsta anledningarna till att ha bedömningsverktyg är för att kvalitetssäkra elevens prestationer på APUn. Vid bedömningar får det inte bara vara lärarens eget tyckande som ska vara grunden utan det måste finnas styrka belägg för de bedömningar som görs. Dessa bedömningar ska vara relaterade till skolverkets kursmål för att garantera att eleverna bedöms efter samma kriterier. Vid användning av bedömningsverktyg ges eleverna förutsättningar att utföra alla de moment som krävs för att uppnå de av skolverket uppställda kursmålen. Eftersom det kan vara flera personer som är inblandade i bedömningen av APUn är det viktigt att det finns ett standardiserat arbetsverktyg/bedömningsverktyg som alla kan använda. Om skriftliga bedömningsverktyg används finns elevens kunskaper dokumenterade och risken för att informationen försvinner elimineras om lärare eller handledare slutar.

De bedömningsverktyg som skolorna använder är inte tillräckligt omfattande för att kunna göra bedömningar av elevernas praktiska och teoretiska kunskaper. En anledning kan vara att skolverkets samtliga kursmål för Handel specialisering är generellt skrivna och det medför att det är svårt att veta vad som ska bedömas. Skolorna har inte brutit ner kursmålen till praktiska och teoretiska färdigheter som är anpassade till platsen för APU. Ett exempel är kursmål 4 som innebär "Fördjupad kunskap om förutsättningar för yrkesverksamhet och eget företagande". Ett sådant kursmål behöver brytas ner till förmågor och färdigheter för eleven för att det ska kunna bedömas. En annan anledning kan vara att Handelsprogrammet spänner över olika branscher och det kan vara svårt att utforma användbara bedömningsverktyg. APU-platserna/ arbetsplatserna har skiftande karaktär och det är stor variation på arbetsuppgifterna. Eleverna kan utföra sin APU på t.ex. kontor, dagligvaruhandel, grossister, resebyrå mm. Dessa faktorer kan resultera i att bedömningarna görs efter lärarens godtycke, att fel förmågor bedöms eller att vissa förmågor inte bedöms alls.

Till skillnad från andra yrkesprogram har inte handelsprogrammet specifika förmågor eller yrkeskompetenser som ska bedömas. I andra yrkesförberedande gymnasieprogram t.ex. byggprogrammet, finns ett antal kunskapsområden där eleven ska prestera ett visst antal timmar och kunna visa en praktisk färdighet. Vår tolkning av de undersökta skolornas bedömningsverktyg är att syftet med bedömningsverktygen är att mäta elevens lämplighet för att fungera i yrkeslivet och de har inte bedömningsverktyg för att mäta yrkeskunskap dvs. de mäter inte praktiska färdigheter. Det skolorna framför allt bedömer är elevernas sociala förmågor. Förmågor som behövs för att kunna fungera på en arbetsplats.

Anställningsbar använder flera av lärarna som en grund för att få ett bra betyg och något att sträva efter. Att vara anställningsbar har vi förstått av intervjuerna är detsamma som att få arbete i samband med sin praktik. Det som är intressant i det här sammanhanget är de elever som inte blir erbjudna en anställning. Enligt detta resonemang skulle de elever som inte blir erbjudna en anställning inte anses vara godkända. Att en elev inte blir anställd kan enligt oss bero på flera andra faktorer än att de inte uppfyller kraven för att få ett bra betyg. Företaget kan sakna möjlighet att anställa någon vid den aktuella tidpunkten eller så behövs det inte mer folk och därför erbjuder de inte en duktig elev ett arbete.

Vårt resultat avseende bedömningsverktyg och kursmål överensstämmer med vad Skolinspektionen (2010) kommit fram till vid sin granskning av APU. I den granskningen kom de fram till att skolorna har svagt formulerade mål och bedömningspunkter. Skolinspektionen anser att skolornas bedömningar handlar mer om elevens personliga egenskaper och beteenden än om praktiska och teoretiska kunskaper och elevens kunskapsutveckling.

Vi har noterat att de undersökta skolornas bedömningsverktyg omfattar olika förmågor och färdigheter. Vi har också konstaterat att varje skola uppfinner hjulet på nytt genom att utforma sina egna bedömningsverktyg vilket är resursslöseri och risk för att likvärdigheten försvinner. För att utbildningen ska bli likvärdig och rättvis anser vi att olika skolor ska bedöma samma saker. Ett sätt är enligt vår uppfattning att bedömningsverktygen behöver vara standardiserade för att vara jämförbara när eleven söker arbete eller utbildning. Oberoende av vilken skola eleven gått på så bör en arbetsgivare kunna lita på att elevernas kunskaper är likvärdiga.

7.1 Förslag till fortsatt forskning

I vår undersökning har vi endast haft möjlighet att undersöka ett fåtal skolor avseende vilka bedömningsverktyg som används. Det hade varit intressant att undersöka fler skolor för att kunna jämföra vilka bedömningsverktyg som finns och hur dessa fungerar avseende bedömning av APU. Det skulle även vara av intresse att göra en djupare analys om huruvida bedömningsverktygen verkligen mäter rätt saker i förhållande till kursmålen.

En annan aspekt är hur bedömningsverktygen förhåller sig till betygskriterierna

Det hade också varit intressant att göra en jämförelse i ett internationellt perspektiv.

Ytterligare ett område som kan vara av intresse är att se om det finns någon "best practice" avseende bedömningsverktyg.

Inför den nya gymnasieskolan, GY11 läggs större vikt vid det arbetsplatsförlagda lärandet och då får handledaren en ännu viktigare roll. Därför skulle det vara intressant att undersöka vilka kriterier som kännetecknar en bra handledare.

Referenser

Andersson, P & Fejes, A. (2010). *Kunskapens värde - Validering i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Carlsson, C.-G., Gerrevall, P. & Pettersson, A. (2007). *Bedömning av yrkesrelaterat kunnande*. Stockholm: HLS Förlag.

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., Wängnerud, L. (2007). *Metodpraktikan – Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Nordstedts Juridik AB.

Hansson, T. (Red.). (2009). *Didaktik för yrkeslärare*. Lund: Studentlitteratur.

Lindström, L. & Lindberg, V. (2005). *Pedagogisk bedömning; Om att dokumentera, bedöma och utveckla kunskap*. Stockholm: Stockholms universitets förlag.

Regeringskansliet. (1992). *Gymnasieförordningen. 1992:394, 5 kap 15-17§§*.

Skolinspektionen. (2010). *Tillsyn och kvalitetsgranskning 2009*.

Hämtat 20 december 2010 från

<http://www.skolinspektionen.se/Documents/Rapporter/spara-2010/Skolinspektionens-granskningar-2009.pdf?epslanguage=sv>

Skolverket. (1994). *Lpf 94, Läroplan för de frivilliga skolformerna*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket. (2000). *Kursplan för HNDL 1204*.

Hämtat 1 december 2010 från

<http://www.skolverket.se/sb/d/726/a/13845/func/kursplan/id/3076/titleId/HNDL1204%20-%20Handel%20specialisering>

Skolverket. (2000). *Kursinfo Handels- och administrationsprogrammet*.

Hämtat 1 december 2010 från

<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=1011&infotyp=15&skolform=21&id=7&extraId=0>

Skolverket. (2002). *Vägar till lärande - Exempel på arbetssätt inom den grundläggande yrkesutbildningen*. Stockholm: Liber publikationstjänst.

Skolverket. (2006). *Om yrkesproven*.

Hämtad 15 december 2010 från

<http://yrkesprovbanken.skolverket.se>.

Skolverket. (2007). *Svårigheter vid bedömning och betygssättning av kursen*.

Hämtad 20 december 2010 från

<http://www.skolverket.se/sb/d/504/a/1363>.

Skolverket. (2008). *Betygssystem och betygssättning*.

Hämtad 12 december 2010 från

<http://www.skolverket.se/sb/d/2312/a/12876>

Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Vetenskapsrådet. (1990). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet.

Bilaga A

Intervjufrågor

1. Hur länge har ni arbetat som lärare i handelsämnen?
2. Tidigare yrkeserfarenhet?
3. Hur planerar och genomför ni den arbetsplatsförlagda utbildningen? Varför har ni valt att göra just så?

Vilka verktyg används för att bedöma elevers arbetsplatsförlagda utbildning

4. Använder ni något speciellt "verktyg" vid bedömning av den arbetsplatsförlagda undervisningen?
(Skriftliga formulär, Självsfattning, Portfolio, Samtal, Loggbok/Dagbok, Personliga besök, Praktiska prov på plats, mystery shopper, Branschorganisationerna har verktyg t.ex. svensk handel, Magkänsla, Annat) "Stödord för oss"
5. Varför har ni valt att använda just detta/dessa "verktyg"?
6. Använder alla handelslärare på skolan samma bedömningsverktyg? Varför?
7. Har ni olika bedömningsverktyg för de olika årskurserna/praktikperioderna? Varför?
Vad är skillnaden? Om nej: Varför inte?
8. Hur är verktygen utformade? Varför just så?
(Papperskopior, Internetbaserad lösning: elev, lärare, handledare, Loggbok/Dagböcker, Portfolio) "stödord för oss"
9. Har ni graderade bedömningar? Varför? Varför inte?
10. Stöder verktygen elevens möjlighet att se sin egen kunskapsutveckling samt att nå kursmålen? (progression). Om nej: Varför inte?

På vilka teoretiska grunder har bedömningsverktygen utformats?

11. Är de kopplade till skolverkets kursplan för handel specialisering?
12. Finns det branschspecifika krav som ligger till grund?
Eller något annat?

Hur fungerar bedömningsverktygen?

13. De verktyg som ni använder täcker de in alla kursmål?
14. Kan verktygen användas på alla APU-platser?
Varför?
15. Ligger bedömningsverktyget till grund för slutlig betygssättning? Varför inte?

Bilaga B

Kort presentation av intervjupersoner

Lärare A

Undervisar i: Handelsämnen, handleder APU
Antal år i Yrket: 13 år
Tidigare yrkeserfarenhet: IKEA, informationsavdelningen, TELIA administrativt, säljare

Lärare B

Undervisar i: Handelsämnen o Turism, handleder APU
Antal år i Yrket: 10 år
Tidigare yrkeserfarenhet: Turismerfarenhet, kontor

Lärare C

Undervisar i: Handelsämnen, Handleder APU
Antal år i yrket: 12-14 år
Tidigare yrkeserfarenhet: Civilekonom, marknadsföring, säljare

Lärare D

Undervisar i: Handelsämnen, Handleder APU
Antal år i yrket: 13 år
Tidigare yrkeserfarenhet: Butiksarbete samt inom hotell

[illegible]

Bilaga D

Bilaga D

SAMMANFATTANDE BEDÖMNING AV ELEVEN

Elevens namn: _____

Arbetsplats: _____ Period/år: _____

	Mycket bra	Bra	Mindre bra	Dåligt
Samarbetsförmåga				
Engagemang/Intressat				
Initiativförmåga/aktivitet				
Ansvaret/ansvar				

Skriv en sammanfattning hur Du har upplevt Din praktikelev.

Tänk på följande saker:

- arbetsmoral
- arbetsuppgifter
- kvaliteten på utförda arbetsuppgifter
- social kompetens
- övrigt

Datum _____

Handledarens namnteckning _____

Bilaga E

Bilaga E

Omdöme 1- Arbetsplatsförlagd utbildning (APU) Årskurs 3 Vecka 36-50 2010

Elev: _____

Vecka	Tisdag	Onsdag	Ev Lördag	Ev söndag
36				
37				
38				
39				
40				
41				
42				
43				
44	Hösdag			

Vänligen fyll i elevens närvarotider i tabellen. Om eleven byter en tisdag eller onsdag kan det fyllas i på lördag eller söndag.

Utförda arbetsuppgifter under perioden:

Eleven är duktig på:

Eleven behöver träna på:

Övrigt av intresse:

Handledare

Företagets namn

Postadress

Besöksadress

Telefon

Telefax

Bilaga F

Bilaga F 1(2)

Slutomdöme - Arbetsplatsförlagd utbildning (APU) Årskurs 3 Hjästterminen 2010

Elev: _____

Vecka	Tisdag	Onsdag	Ev Lördag	Ev söndag
45				
46				
47				
48				
49				
50				

Vänligen fyll i elevens närvarotider i tabellen. Om eleven byter en tisdag eller onsdag kan den fyllas i på lördag eller söndag.

Utförda arbetsuppgifter under hela APU-perioden:

Kryssa i vad som upplevs som relevant:

Elevens har skött närvaron under hela APU-tiden (vecka 36-50) på ett

- ☐ Mycket bra sätt ☐ Bra sätt ☐ Mindre bra sätt ☐ Ej tillfredsställande sätt

GODKÄND

- ☐ Eleven utför sina arbetsuppgifter på ett serviceinriktat och korrekt sätt.
☐ Eleven löser arbetsuppgifter tillsammans med andra och tar ansvar för det gemensamma arbetet.

VÄL GODKÄND

- ☐ Eleven har fått goda produktkunskaper, och tillämpar dessa.
☐ Eleven tar egna initiativ och "ser vad som behövs göras" samt genomför detta på ett lämpligt sätt.
☐ Eleven tar initiativ till att hjälpa kunder på ett för situationen lämpligt sätt.
☐ Eleven visar intresse att lära sig nya saker.

MYCKET VÄL GODKÄND

- ☐ Eleven löser problem och utför flertalet av sina arbetsuppgifter på ett närmast yrkesmässigt sätt.

Bilaga F 2(2)

Skriv gärna ett omdöme med egna ord:

Övrigt av intresse:

Handledare

Förstagets namn

Bilaga G

BEDÖMNING AV APU-PER Bilaga G

HANDEL OCH ADMINISTRATIONSPROGRAMMET

Bedömning av elev under arbetsplatsförlagd utbildning – APU HP1

Elevens namn: _____

Praktikplats _____

Årskurs: _____

Antal APU-veckor: _____

Eleverna kan ha olika möjligheter att utföra momenten beroende på vilka kurser de läser – fylla gärna i dokumentet med kursstrukturen

Samarbetsförmåga		Mindre bra	Godkänt	Bra	Mycket bra
	Övrigt: _____				
Engagemang och visat intresse		Mindre bra	Godkänt	Bra	Mycket bra
	Övrigt: _____				
Ansvar – passar tider, anmäler frånvaro etc.		Mindre bra	Godkänt	Bra	Mycket bra
	Övrigt: _____				
Visar serviceintresse gentemot kunden		Mindre bra	Godkänt	Bra	Mycket bra
	Övrigt: _____				
Kassaarbete – insikt i hur en kassa fungerar		Mindre bra	Godkänt	Bra	Mycket bra
	Övrigt: _____				

FÖRETAG:

Tfn: _____

Namn/teckning, handledare

Handels- och administrationsprogrammet

Bilaga H

BEDÖMNING AV APULPERIK

Bilaga H

HANDEL OCH ADMINISTRATIONSPROGRAMMET

Bedömning av elev under arbetsförlagd utbildning – APU HP 2

Elevens namn: _____

Praktikplats: _____

Samarbetsförmåga		Mindre bra	Godkänt	Bra	Mycket bra
	Övrigt				
Engagemang och visat intresse		Mindre bra	Godkänt	Bra	Mycket bra
	Övrigt				
Arbeta serviceinriktat		Mindre bra	Godkänt	Bra	Mycket bra
	Övrigt				
Kunna informera om sortiment och produkter		Mindre bra	Godkänt	Bra	Mycket bra
	Övrigt				
Kunna planera, utföra och utvärdera arbetsuppgifter med hänsyn till kvalitetskrav och ekonomi		Mindre bra	Godkänt	Bra	Mycket bra
	Övrigt				
Kassaarbete		Mindre bra	Godkänt	Bra	Mycket bra
	Övrigt				
Kunskap om konsumentlagar		Mindre bra	Godkänt	Bra	Mycket bra
	Övrigt				
Kunna branschens/butikens verksamhetsområde och utveckling		Mindre bra	Godkänt	Bra	Mycket bra
	Övrigt				
Kunna arbeta ergonomiskt och säkert		Mindre bra	Godkänt	Bra	Mycket bra
	Övrigt				
Kunskap om lagar inom arbetsrätt och arbetsmiljö inom vald bransch		Mindre bra	Godkänt	Bra	Mycket bra
	Övrigt				
Kunna ta ställning till frågor om etik, kvalitet, ekonomi och miljö		Mindre bra	Godkänt	Bra	Mycket bra
	Övrigt				

Namnteckning, handledare: _____
